

سرداری یا کت فراکی موزه پوشاک سلطنتی

(سرداری یا کت فراکی؛ در لغت منسوب به سردار) تن‌پوش چین‌دار مردانه ای است که روی لباس‌های دیگر می‌پوشیدند. استفاده از این نوع جامه در اواخر دوره قاجار مرسوم شد. قد کت فراکی تا بالای زانو و گاه زیر زانو بود و در کمر چین‌های متعددی داشت.

تفاوت سرداری با فراک در این بود که کمر سرداری چین داشت و آستین آن نیز گشادتر بود در واقع سرداری نوعی گلیجه‌ای کوتاه است که پس از مسافرت ناصرالدین‌شاه به اروپا در میان مردان رایج شد. عکس‌هایی از ناصرالدین‌شاه و آقا رضا اقبال‌السلطنه که سرداری به تن دارند در دست است.

در عکس‌های موجود از دوره ی قاجار معمولاً سرداری ها در نوع یقه ایستاده و یقه انگلیسی مشاهده می گردند.

این پوشش توسط همسران مقامات بالا و همچنان زنان تجار، نیز استفاده می شده با این تفاوت که در قسمت کمر چین های فراوانی در مقایسه با نوع مردانه ی آن داشته است.

ناصرالدین شاه در سفر به اروپا با کت سرداری

کامران میرزا و مظفرالدین میرزا پسران ناصرالدین شاه در لباس سرداری با دو نوع یقه ی متفاوت

عکسها متعلق به آرشیو موسسه مطالعات تاریخ معاصر می باشند.

دیولافوا در سفرنامه خود به ایران از این جامه یاد کرده است. به دنبال قبول پوشش اروپایی در میان تحصیل کردگان در خارج، در دوره پهلوی کارمندان ادارات و دیگر ساکنان شهری، که طرفدار تجدد بودند، رفته رفته سرداری را پذیرفتند. در ۴ مهر ۱۳۰۷ش/ ۲۶ سپتامبر ۱۹۲۸ به حکم کابینه بر اساس قانون متحدالشکل نمودن البسه ی اتباع ایران در داخل مملکت کلیه ی مردان اهل ایران مجبور شدند عمامه و کلاه های سنتی خود را با کلاه پهلوی جایگزین کنند. دو

سال پس از آن در اسفند ۱۳۰۸ خورشیدی استفاده از لباس‌های سنتی (همچون قبا، شال، عبا، پوستین، عمامه و نظیر آن) برای کلیه پسران و مردان ممنوع شد و جای آن را کت و شلوار و کلاه پهلوی گرفت ، و به عبارتی کت‌های اروپایی جایگزین سرداری گردیدند.

کت های بلند زنان در دوره قاجار:

زنان علاوه بر کت های کوتاه ، کت های بلند نیز بر تن می کرده اند. یکی از انواع این کت ها، سرداری نامیده می شده که در واقع تقلیدی از کت های بلند اروپایی (فراک) بوده است. همسران مقامات بالا و همچنان زنان تجار، کت هایی همانند زنان معمولی بر تن می کرده اند با این تفاوت که در قسمت کمر در مقایسه با سرداری های مردانه چین های بیشتری داشت. این تن پوش بیگانه که در دوره ی قاجار به مرور جایگزین قبا گردیده بود گاهاً از پارچه های فاخر تهیه می گردید نمونه موجود در موزه ی پوشاک سلطنتی یکی از نمونه های فاخر آن است و به احتمال زیاد تن پوش زنی با رتبه ی اجتماعی بالا بوده است چرا که جنس پارچه و تزئینات روی آن نشان از طبقه ی بالای اجتماعی صاحب آن می باشد. این اثر متعلق به آرشیو موزه ی مردم شناسی سابق بوده و زمان آن به اواخر دوران قاجار بر می گردد، جنس آن گافراژ یا مخمل ابریشمی برجسته یا نقش دار است که با استفاده از پرس حرارتی روی مخمل معمولی به وجود می آید و طرح گل و بته بر روی آن نقش بسته است و رنگ آن زرشکی است، قد آن تا نزدیک زانو و در قسمت کمر دارای چینهای فراوان می باشد، دو جیب نمادین در طرفین لباس با تزئیناتی از گلابتون به شکل قلاب دوزی موجود می باشد که چشم نوازی می کنند، نمونه ی دوخت تزئینی روی یقه ی لباس نیز مشابه جیبها می باشد. این تزئینات در روی مچ لباس و حاشیه ی پایین لباس از حالت یک دوخت نوار شکل خارج شده و به خصوص در روی آستین به شکل درخت سرو خودنمایی می کند، و در قسمت جلوی لباس در دو طرف بته جقه ای که درون آن سه بته جقه ی کوچکتر قرار گرفته بسیار هنرمندانه با گلابتون طلایی رنگ قلاب دوزی شده است.

تزئینات مربوط به سر آستین لباس که به شکل سرو گلابتون دوزی شده است، تصویر شماره ۲

سایر تزئینات لباس در قسمت حاشیه ی پایین، سرجیبهها، و یقه ی لباس

این لباس کاملاً دست دوز است و برای دوخت آن از چرخ خیاطی استفاده نشده است ضمناً داخل آن کاملاً آستر کشی شده است، گرچه اولین چرخ خیاطی در ایران توسط مظفرالدین شاه از سفر فرنگ آورده شد اما سالها طول کشید تا این اختراع جدید جای دوخت و دوز به روش سنتی را گرفت و فراگیر شد به طوری که مردم در ابتدا نسبت به این ابزار فرنگی روی خوش نشان ندادند چرا که بر این باور بودند این وسیله ساخت فرنگستان است و دوختن لباس با آن جایز نیست و پارچه نجس می شود و اینکه دندانه های چرخ خیاطی باعث جویده و بی دوام شدن پارچه می شود. به همین دلیل بسیاری از لباسهای موجود از دوره ی قاجار علاوه بر این که تاریخشان مربوط

به سالهای پس از ورود چرخ خیاطی به ایران می باشد همچنان دست دوز و به شیوه ی سنتی دوخته شده اند.

گردآوری و پژوهش: صدیقه صمدی کارشناس موزه ی پوشاک سلطنتی - تابستان ۹۹